

n hebben, hun
oefen in hooren,
d zending. Zelfs
ijk Westen" in
slagen blijvend
in zijn grond-
et Christendom
omdat Christus
d de fatale ge-
chappelijk leven
ch gehandhaafd

d meer groepen
ke volken, van
k inzicht draagt
Zendingsskringen
kerken beter
de duidelijkste
en de Zending-
genootschappen
nden. Maar in
angebracht de
en. De Kerken
tellen nu meer
wordt voor de
enisvolle plaats

ondigers samen-
schil van taal-
en wereldtaal,
n de behoefte
ordag. En niet
delt den eisch
ie uit dieperen
ktisch-wensche-
het licht stelt,
van taal, de
s en zal eens
taal.

Hijberg wordt
enheid verlu-
g als een druk-
vaardigsten uit
Soms begrepen
der niet door
brokenheid van
i, dat ook de
schis gebrekkig
Koninkrijk van
tracht te ver-
te overwinnen
nede moge zij
institut boven
de kerkelijke
wustzijn harer
uitgescheiden
zoo duidelijk
nodig hebben
het Koninkrijk
ede door een-
gebracht.

appelijke voor-
e Schrift, ver-
e werken, dat
int in ijerem
aan zijn eigen

thans niet te
en wereld-
als het godde-
om Beest en
ook, laat ons
mogelijkheid
Idtaal. Ra-
esperanto zijn
om het aan-
en de momen-
tuweel — het

gramma staat
luit deze ge-
oel verstaan,
zal die eens
en reuzenstap
n. Verbroeding
delijk streven,
n getal kleine,
gemeente van

in de wereld
een taal spre-
ke vannis le-
van dan ook
t uitstortende
art van God?

tar ook „zien”
A. F., reeds
us” of „Chris-
t over:

et Christuslof,
e een gezichts-
beschouwen;
bevrindigend,
eel juist is en
opdringen.
is los en bezin-
ord: Christus-
kerkleer om;
kel niet!) een

geschiedenis, zooals ook de woorden: God en Idee, Koninkrijk Gods en Socialisme, een geschiedenis hebben. Die geschiedenis begint al in het Johannes-evangelie, waarvan b.v. ook de ethisch-orthodoxen zeggen, dat het geconstrueerd is of gedicht, want het is een meesterwerk van compositie en gedachte.

In het Johannes-evangelie is Christus het neergedaalde Godswoord, de mensch-geworden logos (Joh. I:1). Hier zijn de waarden der drie eerste evangelien, die men gewoonlijk de synoptische noemt (omdat zij een synopsis, d.i. een overzicht geven van Jezus' leven), ongezet en logisch gemaakt, d.w.z. vergeestelikt. Hier is het Koninkrijk Gods niet meer profetisch en niet meer apocalyptisch, doch zuiver geestelijk, het rijk van den geest, die doórbreekt in deze ongeestelijke, van den geest verstokene, geestelijk-doodse wereld; Christus kennen is tot geestelijke wedergeboorte gekomen zijn, het eeuwige leven bereikt hebben, want „dat is het eeuwige leven, dat zij U kennen en Jezus Christus, dien Gij gezonden hebt”. (Joh. XVII:3.) Hier zegt Jezus niet meer, dat hij terugkeert in de heerlijkheid zijns Vaders met de heilige engelen, maar dat hij zijn leerlingen geen wezen laten zal, omdat hij als heilige Geest tot hen terug zal keeren na zijn lichamelijke dood; zoo zal hij hen in alle waarheid leiden. (Joh. XIV.)

Alle meer mystieke Christusopvattingen, die aansluiten bij de religie der moderne menschen, sluiten aan bij het Johannes-evangelie. Christus is: de Geest, de Waarheid, de Weg, het Leven, waarmee de evangelist Johannes bedoelt: het geestelijke Leven.

Meermalen is door mij in een godsdienstige toespraak het beeld van den vlieger gebruikt, dat sommigen van de lezers van dit artikel zich zullen herinneren.

Daar was in een klein stadje met nauwe straatjes een kleine jongen, die een vlieger had opgelaten. Deze vlieger was zoo hoog gestegen, boven alle huizen, dat de jongen hem niet meer zien kon. Een voorbijganger wilde den kleinen jongen plagen en vroeg: „Waar is je vlieger? Is hij er nog wel? Ik zie hem niet!”, maar de jongen zeide triumpheert, terwijl hij zijn touw vast omlengde: „Hij is er wel; want ik voel hem trekken”. Zoo kan men den geestelijke God, d.i. den geestelijke Christus, dien het Johannes-evangelie verkondigt, niet zien, want Hij is boven alle creatuurlijkheid verheven, maar de mystiek-religieuze aangelegde mensch voelt Hem trekken. Deze trekkende macht, die boven alle stoffelijke verhoudingen uittrekt, die alle stoffelijke verhoudingen loont, is God; of beter: de logos, Christus (Joh. I:1), want er in aan God een kant, die niet naar de menschen gericht is, waarvan het in Vondel's „Lucifer” heet:

Gij zijt alleen dan die Gij zijt
U zelf bekend en niemand nader,

maar de logos, de Christus, is de openbaringskracht van God („l'expression de Dieu”, d.i. de „uitdrukking van God” — naar 't woord van Liosen); Hij is de geestelijke liefde (charité, caritas), die doórbreekt in het natuurlijke spel van liefde (amour, amor) en haat, van aantrekking en afstoot; Hij is de diepe rust; die alle onrust van deze wereld doorademt, de diepe rust, naar wie alles trekt en die alles trekt. Het is een mystische Godsopvatting, die men ook kan vinden in Dante's „Divina Commedia”, zilverder nog in de mystische geschriften en gedichten van alle landen en alle tijden.

In onzen nieuwen bundel (Lied 261) bevindt zich een gedicht van Jan Luyken, dat aldus begint: „Al ruschen alle wonden...” Het derde couplet luidt:

Als Jezus zich in 'therte
te rust heeft gezet,
Laat eens een onweer komen,
dat deze rust belet,
al 't kwaad versmelt in vreezen
voor zijn wezen.

Voor ons besef zou het beter geweest zijn, indien Jan Luyken gezegd had: „Als Christus zich in 'therte te rust heeft gezet”. Dat wil zeggen: modern-theologisch of modern-philosophisch zou dit beter zijn, maar in de zeventiende-eeuwse mystische ziel van dezen dichter past het woord: Jezus (en 'tis ook beter, wat den klank betreft, dan het scherpe Christus). Men kan ook thans niet verwachten, dat in het spraakgebruik de beide woorden onderscheiden zullen worden; de schrijver van het Johannes-evangelie zelf heeft het onderscheid nog niet gemaakt. Toch is het beter, wanneer door ons, moderne menschen, het onderscheid wordt gemaakt en aangevoeld, al zullen steeds (denk ik) de persoonsnaam Jezus en de idee, het beginsel, Christus in elkander overvloeien en al mogen wij daar bij denken aan dat bijbelwoord: „Wat God vereenigt heeft, dat zal de mensch niet scheiden”.

Eerlijkheid vordert, dat ik verzoek, erop te letten, dat de schrijver na dit artikel nog meer geven wil; zoodat het mogelijk is, dat latere uitspraken hetgeen hier gegeven is, nog nader toelichten, beperken, etc.

Maar, losgemaakt van het verband, waarin de auteur deze gedachten zet, en alleen lettend op het feit, dat beschouwingen, als hier worden voorgedragen, door anderen ook zelfstandig gegeven worden, zonder eenige toevoeging of beperking, merk ik op:

a. dat het beeld van den „vlieger” blijkbaar door vrijzinnige met orthodoxe, zelfs „zwaar”-orthodoxe, kansen gedeeld wordt;
b. dat daarom ook de vrijzinnige kansel nog niet vrijgemaakt is van de zwakheden der menschelijke oratorie in het algemeen;
c. dat in dit bepaalde geval de zwakheid een gevaar wordt, nu het beeld wordt opgenomen in een betoog;
d. dat immers dit betoog, door het beeld zoo aan te wonden, vergeet dat naast den proloog van Johannes er ook een aanvang is van den brief van Johannes, die ervan spreekt, dat hij — om in het beeld

te blijven, kortheidshalve — den vlieger niet alleen „gevoeld” heeft, als een voorts onzichtbare trekkende macht, maar dat hij heeft gezien met de oogen, getast met de handen, gehoord met de ooren van het Woord des levens; een gedachte, waarop de proloog van Johannes trouwens zelf uitloopt, aangezien „logos” en „sars”, d.w.z. het Woord, en het vleesch, precies dezelfde verklaringswetten behoeven en dezelfde aandacht voor zich opeischen. Ja zelfs, zonder die gelijke erkenning van de beteekenis van beide begrippen is de proloog van Johannes niet te verstaan, en is hij niteengerukt.

De algemeenheid van dergelijke rudeneering maakt een enkele opmerking als de hier door mij gegeven wel geoorloofd.

Over Kohlbrugge.

Dr H. Kaajan schrijft in Utr. Kb.:

Het bijzondere van Dr H. F. Kohlbrugge schuilt in zijn prediking. Hoewel hij een geleerd man was, heeft hij de wetenschap der Theologie weinig verder gebracht. Heel de kracht van dezen buitengewoon man Gods school in zijn bediening des Woords. Iemand zegt dan ook terecht: Kohlbrugge was voor prediker in de wieg gelegd en zelf schreef hij eens: „Zonder den kansel zou ik niet meer kunnen leven. De preekstoel was zijn element. Op den kansel was hij een imponerende persoonlijkheid, een profetische gestalte. Hij was een man, die zich van God geroepen wist tot den dienst des Woords en voor wien het Woord Gods was als een vuur in zijn beenderen. Voor hem golden de woorden van Amos: „De leeuw heeft gebruld, wie zou niet vreezen? De Heere Heere heeft gesproken, wie zou niet profeteeren?”

Kohlbrugge was dan ook een dienaar Gods, die zijn vlammeend woord moest spreken, die iets te zeggen had, zoodra hij op den kansel stond.

Willen wij de prediking van Kohlbrugge recht waardeeren, dan moeten wij haar geheel bezien in de omlijsting van zijn tijd. Kohlbrugge leefde in den tijd van het oppermachtig liberalisme. Allerlei humanistische idealen hadden de overhand in de kerk. Men legde zich op deugdbetrachting toe en farizeïsche zelfverheffing was daarvan een onmiddellijk gevolg. Het was de tijd van brutaalheid en deugdzaamheid. Hiertegenover kwam Kohlbrugge uit met zijn geduchte prediking van zonde en genade, van Gods absolute hoogeheid en des menschen volstrekte nietigheid. Hoe was Kohlbrugge aan deze geweldige tegenstelling van zonde en genade gekomen? God zelf had ze hem geleerd. Hij was bij Christus zelf ter school geweest. Bij eigen diepe zielservaring had hij deze volstrekte tegenstelling tuschen zonde en genade leeren kennen. Zijn procken komen uit deze ervaring op. Meer dan iemand van zijn tijd had hij het woord van Paulus verstaan, dat God den goddelooze rechtvaardigt. Als ik het zoo eens mag uitdrukken: Hij was een echt Paulinisch Christen.

Volgens sommigen is aan dit alles te danken het subjectieve element in de prediking van dezen Godsgezant. Iemand heeft dan ook deze stelling geponeerd: Kohlbrugge's Theologie wordt grotendeels beheerscht door zijn subjectieve zielservaring.

Dr Locher komt tegen deze bewering op. Hij schrijft: „Omdat men er langs den weg der ervaring toe gekomen is, daarom is deze ervaring nog niet de grondslag. Paulus en de Hervormers zijn niet door bespiegelingen van de wet der werken afgekomen, ook niet door een bloot verstandelijk bestudeeren der Schrift, maar langs den weg der ervaring. In den nood hunner ziel hebben zij rust gevonden in het Evangelie der genade. Maar niet hun gevoel, neen, dat Woord was de grondslag van hun getuigenis. Bij Kohlbrugge was het niet anders. Kohlbrugge gaat uit van het Woord, zooals het objectief gegeven zijnde, in de praktijk toegepast wordt; vooreerst van Gods Wet. De sleutel tot het verstand der Schrift is volgens Kohlbrugge erkenning van Gods wet. Daardoor kwam hij in de vreeselijke benauwdheden, waarvan hij vooral getuigt in den brief aan zijn vriend Drost. En hoe is hij daarna tot kennis van het Evangelie gekomen? Door ervaring, maar die ervaring stond in het nauwst verband met Gods Woord. Of ging het buiten Gods Woord om, dat hij het inzicht kreeg in Romeinen 7, vers 14? Hij had gemeend, dat die plaats zonder komma moest gelezen worden: Ik ben vleeschelijk onder de zonde verkocht (dus: voor zoover ik vleesch ben). In Elberfeld door Krummacher gevraagd om te preeken, had hij God om een tekst, sloeg het Grieksch op en las: Ik ben vleeschelijk, verkocht onder de zonde. Ik weet niet, zoo schrijft hij, dat mij in mijn leven iets meer aangegepen heeft als die komma te zien. Ik viel neder voor den Heere, loofde Zijnen Naam, prees Zijne erbarming en schreef met een voor mijzelf onbegrijpelijke snelheid de preek op.”

Volgens Dr Locher is het bij Kohlbrugge geen subjectivisme. Nogmaals zegt Locher: Niet langs den weg van bespiegeling, maar door zijns ervaring is Kohlbrugge evenals alle ware Godgeleerden tot de kennis der Waarheid gekomen. Hij heeft ze echter gevonden in de Schrift, en zich door haar laten beheerschen, uit haar geput als uit een levend Woord.”

Zoo vraagt Dr Locher: „Waar is de plaats van Kohlbrugge? In het avondmaal is hij Gereformeerd. In de verkiesing is hij Gereformeerd. Overigens is zijn plaats niet bij de latere scholastieke theologen met hun onderscheidingen en restricties, maar bij de mannen van het begin der Hervorming, toen men in den nood zijner ziel, zijne volslagen zonde, ellende en nietigheid leerde kennen. Die lijn, die bij Luther en bij de Gereformeerden getrokken wordt, loopt door in Kohlbrugge. En omdat juist bij Luther de strijd om gerechvaardigd te zijn zoo sterk was, hebben zij ook zoo veel overeenkomst.”

Ook Dr Haitjema, de groote apologet van Barth, neemt het voor Kohlbrugge op. Hij schrijft: „Van Willem Bilderdyk, den heftigen aanvalver op den geest der verlichting, omdat deze mensch vergodde en God-

ontroming beteekende, trek ik de lijn door naar Kohlbrugge. In meer dan een opzicht geldt inderdaad, dat de profetenmantel van den grijzen Bilderdyk straks op den varigen Kohlbrugge bleek gevallen te zijn. Hun beider levens-haristocht was: Den nietigen, zondigen mensch in relatie te stellen met den Heiligen, Levenden God. Die oordeelt en behoudt, ja door Zijn gericht henon met Zichzelf verzoent. Beiden willen: God werkelijk God laten blijven.”

Zelfs meent Dr Haitjema, dat er overeenkomst is tusschen Karl Barth en Kohlbrugge. Barth is volgens hem tot op zekere hoogte een synthese te achten van Bilderdyk en Kohlbrugge.

Dr Haitjema is dan ook van oordeel, dat Kohlbrugge precies als Barth niet de bedoeling had om in het bepaalde accent van zijn optreden het heele Evangelie te leggen, maar wel: de kern van het Evangelie, de vergeving der zonden, die in het geloof des zondaars deel wordt.

In weerwil van de krachtige verdediging van Kohlbrugge's standpunt door mannen als Locher en Haitjema, zal men echter niet kunnen ontkomen aan den indruk, dat Kohlbrugge bij de ontvouting der Waarheid zich dikwerf heeft beroepen op zijn persoonlijke ervaring. Hij spreekt meermalen met het gezag van een apostel. Dit is zijn kracht, maar ook wel eens zijn zwakte. Want een apostel was Kohlbrugge niet.

K. S.

BOEKBESPREKING.

„Woord en Daad”.

Van den achtsten jaargang van dit bekende, uitstekend geredigeerde tijdschrift voor Inwendige Zending, ontvingen wij de eerste aflevering ter bespreking. De inhoud is zeer verscheiden. De heer Noordam schrijft „Iets over het godsdienstonderwijs aan de jeugd in het opvoedingsgesticht Valkenheide”; de opmerking treft, dat „onze jongen in wezen vrij neutraal staan tegenover den godsdienst”, en: „toch valt de praktijk aanmerkelijk mede, en wij mochten ervaren, dat er in het algemeen onder de jongens warme belangstelling is te waken voor godsdienstige dingen”; trouwens, heel het artikel is interessant, en ter kennisgeving van ieder, die onder jeugd arbeid, ten eerste waar. De heer Bandel geeft een artikel over „Het levenswerk van Wichern”; zijn grootmoeder stamde uit een calvinistisch geslacht, en, zoo merkt volgens Bandel, zijn jongste biografie op: „In der Energie des onbegrensamen Tatwillens hat doch vielleicht ein Stück vom besten Erbtal reformierter Art bei Wichern nachgewirkt”. De Gouverneur schrijft over „Uit de praktijk”, en ds Eykman over „Een nieuw Reveil”, in welken titel het woord Reveil ons niet juist toeschijnt. Ds Snelhage maakt „Reclame” voor den diakonessenarbeid. En dan wordt de aflevering gesloten met literatuur-aankondiging en het breed verslag van de algemeene jaarvergadering. Deelen wij nog mede, dat dit tijdschrift per jaargang kost f. 5.75, en uitgegeven wordt door den Zending-boekhandel te Den Haag.

J. D. W.

„De Macedoniër”.

De eerste drie afleveringen van dezen jaargang wachten op bespreking. Het nummer van Januari opent met een boekbespreking door ds D. K. Wielenga; hij heeft het over de beide boeken „Van strijd en overwinning op Aloor” en „Uit de duisternis tot het licht”, beide van den hulpprediker van Dalen. Deze boeken zijn zeer gunstig gerecenseerd, en een hoofd der school hoorde ik met enthousiasme erover spreken. Maar het oordeel van dezen deskundige is kortweg vernietigend: „Ik vind dit een gevaarlijk boek”; „De Christelijk Gereformeerde kerk heeft als zendingsterrein overgenomen Mamasa op Celebes, en zal daar nu verder arbeiden. Maar ik ben benieuwd hoe hij handelt met de duizenden Christenen, door de Indische kerk daar gedoopt. Ik ben bang, dat hij als Christelijk Gereformeerde zal moeten beginnen alle „Christenen” onder censuur te zetten, en na een paar jaar af te snijden”; „Ik moet deze boeken een droevig mislukking noemen, zoowel uit een zendingsoogpunt, als uit een ethnologisch oogpunt. En toch ben ik bang, dat deze boeken veel gelezen zullen worden, omdat ze zoo romantisch zijn. Daar men over het algemeen o zoo weinig weet van het werkelijke Indische leven, en men den schrijver dus niet kan controleren, zal men alles als zoete koek opeten en zeggen: mooi en interessant.”

Wij kunnen geen opgave doen van alle artikelen; wij noemen nog slechts uit het nummer van Februari „Gereformeerd kerkelijk leven in Ned-Indië” door ds Merklijn, en „Iets over zending, onderwijs en nationalisme” door dr Bakker. Wij blijven ons eentig zendingstijdschrift zeer hartelijk aanbevelen. Elke kerkerand en elke vereniging van jongelingen en jongedochters behoort op minstens één exemplaar geabonneerd te zijn. Ook de overzichten van ds Pol zijn zeer leerzaam.

J. D. W.

KERKNIEUWS.

GEREFORMEERDE KERKEN.

Tweentalige:

Brussel (België): J. Krüger te Elburg en J. Maaskant te Echten (Fr.).
Sleen: J. Koppe, cand. te Groningen en J. M. Kruis, cand. te Zeist.

Wageningen: D. J. B. Althart te Kollum en Th. Delleman te Giessem Oud- en Nieuwkerk.

Beroepen te:

Loosdrecht: D. Feenstra te Borge.
Makkum: H. Kakes, cand. te Zaandam.
Voorschoten: J. C. Houtzagers te Renswijk bij Goir.
Westbroek (U.) en Opperdoes: J. M. Kruis, cand. te Zeist.